

Rädda ungarna eller krossa buset

Christer Ahlman lämnade för många år sedan ett drog- och busliv på gatan. Sedan dess har han disputerat. Här ger han sin syn på vad som kan göras åt gängkriminalitet i problemområden.

Under alla mina år på fötter har samhällets bristande intresse för samtal med oss som har erfarenheter från gatan inte upphört att förvåna. De första rapporterna om att grava missbrukare kunde upphöra med sina injektioner och sin kriminella livsstil på egen hand kom runt år 2000. Då hade detta länge varit en självklarhet för oss, som i ungdomen valt att lägga våra injektionssprutor och kofötter på hyllan.

En del av oss blev välutbildade och fick statusjobb medan andra var nöjda med att försörja sig mer ordinärt. Flertalet av oss borde kunna bli typfall för en analys vad gäller sociala avvikelser och återanpassning. Detta har vi inte visat genom att delta i något behandlingsprogram, utan genom att bryta de fjättrar som höll oss kvar på gatan.

Att all den akademiska kunskap som ackumulerats under årens lopp inom ämnesområdet gängkriminalitet och droger fått så lite genomslag i åtgärder upphör heller inte att förvåna. När politiker önskar dölja sin bristande vilja, sina tillkortakommanden eller sin handlingsförlamning kan de få stöd av karriärforskare som önskar medel till något ytterligare papper att cirkulera inom den egna kretsen.

En ytterst lukrativ behandlingsindustri kan också tillmätas viss skuld för ointresset. Tillsammans med en del återanpassningssällskap uppbyggda enligt pyramidspelesprincipen har de lyckats lägga sig till med frågan.

Att människor som på egen hand klarat ut sin situation tenderar att försvinna ur social- och kriminalvårdsregister, och dessutom på grund av stigmatiseringsrisker är tveksamma

till att ta plats i debatten bör heller inte förvåna. En djupgående analys av min eller någon av mina återanpassade gängpolares livshistoria kan emellertid skänka minst lika stor insikt som statistisk analys eller en vetenskaplig sammanfattning.

Mitt kvardröjande intresse för miljonprogrammets gangstergäng har sina rötter i min uppväxt i Göteborgs dåtida fattigkvarter, och en ungdomstid som drogkonsumerande gängkriminell med våld, grova stölder och ett stort antal tunga anstalter på meritlistan. Ingen av dessa institutioner åstadkom något som helst positivt resultat för mig eller mina kamrater.

Jag har därefter arbetat inom många av landets mest omskrivna miljonprogram. Under senare år har jag dessutom sysslat med utredning och forskning inom området utslagning och återanpassning.

År 2014 disputerade jag med en avhandling angående återanpassning av grava avvikare. Där intervjuade jag en grupp människor som spontanläkt och kommit på fötter, bekanta som jag följt sedan min tid på gatan.

Utifrån de kunskaper och erfarenheter jag samlat på mig vill jag i denna artikel peka ut vissa hinder och lämna en del förslag till åtgärder. Med risk för att verka anekdotisk vill jag använda problemställningar och lösningsförslag som uppkommit ur min egen vardag och praktik.

Det tysta men ofta tydliga behovet av att skjuta över problemen på någon annan bör göras tydligt. Vem har det yttersta ansvaret för ordningen i klassrummet eller på gatan? Samhället i stort, den statusberövade underklasspappan, fritidsledaren, rektorn, läraren, socialassistenten, polisen eller den stirriga ungen själv. Vem kan hjälpa till med vad? När ingen vet vad man ska ta sig till och ingen önskar axla något verkligt ansvar blir behovet av syndabockar akut. Till slut hamnar problemet hos de allra mest utsatta, de avvikande ungdomarna själva. Bomma in dem och släng bort nyckeln har

även blivit arbetarrörelsens röstfiskande stridsrop. Nåväl tids nog kommer de ut igen.

Ett mord eller dråp utfört i hastigt mod av en desperat, statusberövad och meningstörstande underklassunge kan drabba som ett livslångt andligt fängelse, även efter avtjänat straff. Offret har dessutom gått ur tiden, men man blir liksom aldrig en före detta mördare.

Förekomsten av en detroniserad fader bör analyseras när det gäller de marginaliserade ungdomar som hamnar i gängkriminalitet och våldsutövning. Även om en ensamstående moder också kan skymta fram. En förälder med bräcklig status kan rimligtvis inte avkrävas samma fostrande kraft som en villaägande högstatuspappa i Bromma. Detta försöker, liksom på min tid, lågstatuspappan kanske kompensera med råskäll och genom att utnämna någon av familjens ungar till syndabock. På så vis kan familjen hjälpligt hållas samman på ett begränsat antal kvadratmetrar.

Förmodligen bör syndabocksaspekten på "hederskulturen" beaktas ur detta perspektiv. Kan vi inte höja sådana fäders status så kan vi åtminstone lyfta fram deras gemensamma predikament och peka ut ojämlika strukturella förhållanden.

En ökad medvetenhet om sådana föräldrars ställning kan hjälpa dem att fördela skuldbördan och skamkänslan vad gäller en oregerlig son, och samtidigt hålla mindre tilltalande ideologier på mattan.

Samverkan med folkrörelser kan ge ett steg på väg mot en bättre position. Ett första lyft kan ske med hjälp av något föreningsuppdrag. Själv fick jag på ett tidigt stadium i förändringsprocessen bli elevkårsordförande och storlogetemplare inom IOGT-NTO. Innan dess hade min illa utsatta far gjort en klassresa med hjälp av sitt engagemang i arbetarrörelsen.

I slutet av sextiotalet var det lite chict att hjälpa avvikare på fötter. Detta kom mig till godo. Det fanns generösa utbildningsbidrag och ett statusgivande intresse. Mediafolk

tävlade med karriärpolitiker om att lägga sig ut för folket på gatan. Trots att vidareutbildning blev ett verkningsfullt inslag för många av mina bekanta, så vidtog en nedrustning av både komvux och folkhögskolor.

Mitt första fasta jobb efter sju svåra år och en fyraårig yrkesutbildning på en folkhögskola, blev ett jobb som fritidsgårdsföreståndare inom ett illa beryktat miljonprogram med återkommande upplopp och riksbekanta avrättningar.

På min tid fanns det inga skjutvapen i gängen men folk som minns har nyligen påmint mig om hur jag vred en och annan kniv ur handen på någon desperat pubertetsyngling.

I mitt eget sextiotalsgång avrättades två med kniv, en hängde sig som sjuttonåring på ett ungdomsfängelse, en körde ihjäl sig och övriga gick också brutala öden till mötes. Kriminella ungdomsgång och ond bråd död är således ingen nyhet.

Under mina första år som fältarbetare i miljonprogrammen var gängkriminella ungdomar ganska bleka i skinnet, även om deras uppväxtvillkor var snarlika nutidens brottsbenägna invandrarungdomars. Vid skolk och under middagsrasten ägnade sig många av dessa ungdomar åt snatterier i omgivande butiker. Man får tacka Gud för att ingen erbjöd dem betalt för att åka till Syrien för att spela Allan och bli martyrer med löfte om sjuttiotvå vackra oskulder i paradiset.

Efter påstötningar från drabbade handlare beslöt vi att starta en middagsrastverksamhet inom skolans egna lokaler i avsikt att hålla ungarna borta från butikernas hyllor. Vi började med en teaterföreställning och rektorn gav ett ampert besked om att han skulle hålla ögonen på oss för att vid missnöje omedelbart avbryta vår verksamhet.

Eftersom fritidsgården var förlagd till en usel och slummig barack samlade vi stadsdelens invånare för att planera en anständig fritidsgård. Den skulle ha en öppen och en sluten del där ungdomarna kunde lotsas in i ideella föreningars verksamheter.

Efter påpekande från Hyresgästföreningen om att de borde äga

frågan lades planerna på is. Själv fortsatte jag min erfarenhetsinsamling inom ett annat illa beryktat miljonprogram. Inte heller på detta jobb krävdes som tur var något utdrag ur belastningsregistret.

I mitten av sjuttiotalet gick jag på lärarhögskolan i Malmö. Utbildningen var en klackspark eftersom jag redan hade relevanta universitetspoäng. Därför kunde jag samtidigt arbeta kvällstid med ungdomar från Rosengård och Lindängen. Ofta ensam och jag hade som anställningsavtal "kom när du vill". Även då förekom mord och grovt våld i Malmö även om skjutvapen inte hörde till vanligheterna. Samarbetet med flickorna med palestinasjal från det sociala fungerade emellertid inte lysande. De saknade rutin och jag hade en tagg i hjärtat eftersom jag på den tiden var sosse och således stämplades som en av "Nixons lakejer".

Ibland dök så kallade kvarterspoliser upp på min arbetsplats i Malmö. Då rusade småkillar i riskzonen fram till sina beundrade idoler. Det flinades och pratades och var vänskapligt. Slutsats: ge socialt kompetenta poliser vidareutbildning och höj deras lön till fyrtio tusen per månad. Placera trettio sådana poliser i Biskopsgården, Fittja eller Rosengård. Kräv resultat och ge verksamhetschefen ett tydligt och välbetalt uppdrag att minska gängkriminaliteten. De poliser som önskar och har fallenhet kan ta timmar i skolans idrottslektioner.

Låt några av de professorer som även visat förmåga att få kontakt med kriminella ungdomar följa och kanske även handleda. De finns och av båda könen. Jag minns för övrigt med värme två gamla kriminalpoliser som under mina perioder som efterlyst jagade mig med blåslampa. "Grabben, vad är det med dig? Du fördärvar ju ditt liv." En av dem kom många år senare och berättade om sitt arbete på den gymnasieskola där jag då jobbade, för en en grupp elever som ämneslärararna gått bet på.

Slutsatserna när det gäller miljonprogrammen blir att rektorer som har väl dokumenterad förmåga att själva handskas med

stirriga ungdomar bör rekryteras. Detta krav bör även gälla miljonprogrammets socionomer. Skolans ledning bör även ha visat förmåga att kunna handleda lärare i konsten att handskas med "omöjliga" ungdomar.

Folk med egen belastning kan vara effektiva, men bör först ha klarat ut sina egna problem och därefter tillägnat sig en bastant och relevant utbildning. Risken för att lugna gatan blir rädsla gatan kan annars bli akut. Utvärdering av insatser och samarbetsprojekt i miljonprogrammen skall alltid ske i form av en konkret redovisning av parternas egna åtgärder, samt visade resultat. Inte med tyngdpunkt på vad andra berörda inte har gjort, borde göra eller vad man själv planerar att göra längre fram.

Text: Christer Ahlman

Bild: Helena Östlund

Christer Ahlman är sociolog och fil.dr. i socialt arbete.

Läs mer:

En intervju med Christer Ahlman i nr 4/2014

Ahlman Christer (2014) *Vänskap, värden vandel. Akademisk avhandling angående avvikelser och återanpassning*. Fritt på nätet.

Andersson Björn, Petersson Frida, Skårner Anette (2017) *Den motspänstiga akademikern. Égalité*. Kapitlet "En rövardrottning abdikerar" av Christer Ahlman.